

ΔΩΔΩΝΗ
DODONA

ΙΩΑΝΝΙΝΑ / IOANNINA

Το ιερό της Δωδώνης βρίσκεται στο κέντρο στενής κοιλάδας, στους ανατολικούς πρόποδες του όρους Τόμαρος. Ήταν αφιερωμένο στη λατρεία του Δωδωναίου Δία και αποτελούσε θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο των Ηπειρωτικών εθνών. Οι ανασκαφές του Κωνσταντίνου Καραπάνου το 1875 και της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας από το 1920 αποκάλυψαν σταδιακά τα οικοδομήματα του ιερού.

Η λατρεία

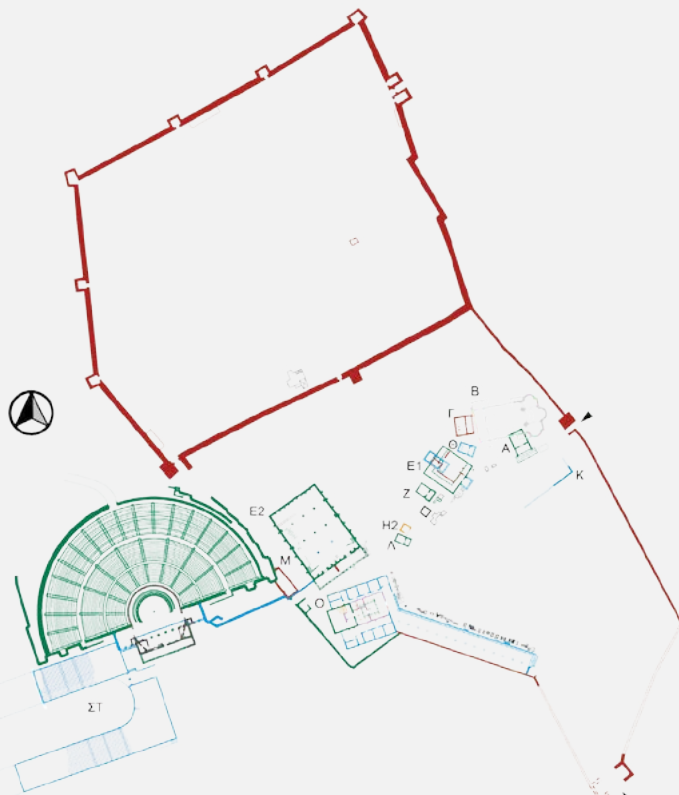
Ο χρόνος έναρξης της λατρείας του Δία στο ιερό της Δωδώνης δεν μας είναι γνωστός. Στον χώρο αναπτύχθηκε μικρός προϊστορικός οικισμός από την εποχή του Χαλκού (3100-1100 π.Χ.). Κατά τον 8ο αι. π.Χ. το ιερό ήταν πλέον ευρύτατα γνωστό, όπως μαρτυρεί η αναφορά του στα ομηρικά έπη. Σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές, πριν από τον Δία στο ιερό λατρευόταν η Μεγάλη Θεά ή Μητέρα Γη, θεότητα της φύσης και της γονιμότητας. Η νέα λατρεία του Δία συγχωνεύθηκε με την παλαιά. Η Μητέρα Γη ονομάστηκε τώρα Διώνη, από το όνομα του αυζύγου της, και μαζί αποτέλεσαν το θείο ζεύγος. Ο Δίας λατρευόταν στη Δωδώνη ως Νάιος, γιατί, σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, κατοικούσε (έναιε) στις ρίζες της μαντικής βαλανιδιάς, της φηγάς.

Η αρχιτεκτονική διαμόρφωση του ιερού

Το ιερό είναι χτισμένο στη νοτιοδυτική πλαγιά χαμηλού λόφου και διαμορφώνεται σε τρία επίπεδα. Στο χαμηλότερο επίπεδο, νότια, βρίσκεται η κύρια είσοδος που οδηγούσε στον χώρο ανάμεσα από στοές. Στους πρόποδες του λόφου, αναπτύσσεται σε ευρύχωρο άνδρηο του κυρίως ιερό με τον ναό του Δία και τα άλλα λατρευτικά οικοδομήματα. Δυτικά των ναών, είναι χτισμένα το βουλευτήριο, το πρυτανείο, το θέατρο και το στάδιο. Την κορυφή του λόφου περιβάλλει το ισοδομικό τείχος της ακρόπολης. Ένας ευρύχωρος περιβολος περιέκλειε το κυρίως ιερό με τους ναούς, το πρυτανείο και το βουλευτήριο. Στις προσόψεις των στοών και των οικοδομημάτων υπήρχαν βάθρα με αναθηματικά ή τιμητικά αγάλματα. Έξω από τον περιβολο βρίσκονταν το θέατρο και το στάδιο που συνδέονταν με την τέλεση των Ναίων, εορτής προς τιμήν του Δία, που περιελάμβαναν αγώνες γυμνικούς (αθλητικούς), μουσικούς και δραματικούς.

Ως το τέλος του 5ου αι. π.Χ. το ιερό της Δωδώνης είχε υπαίθρια μορφή και κέντρο της λατρείας αποτελούσε η προφητική βαλανιδιά (φηγάς). Χάλκινοι λέβητες με τρίποδες περιέβαλλαν το ιερό δέντρο. Από το θρόισμα των φύλλων της ιερής βαλανιδιάς, τον ήχο του νερού που ανάβλυζε στις ρίζες της, το πέταγμα των περιστεριών που φώλιαζαν στο φύλλωμά της ή από τον ήχο των χάλκινων λεβήτων που την περιέβαλλαν, οι ιερείς του Δία ερμήνευαν στους θνητούς τη βούληση της θεότητας. Στις αρχές του 4ου αι. π.Χ. δίπλα στο ιερό δέντρο χτίστηκε το πρώτο λατρευτικό οικοδόμημα, ένας μικρός ναός του Δία με σηκό και πρόναο (Ε1). Λίγο αργότερα οικοδομήθηκε ο αρχαιότερος ναός της Διώνης (Γ).

Στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. ο βασιλιάς των Μολοσσών Πύρρος εφάρμοσε ένα μεγαλεπήβολο οικοδομικό πρόγραμμα με στόχο την ανάδειξη και πανελλήνια προβολή του ιερού. Ο ναός του Δία (Ε1) απέκτησε περιβολο πλαισιωμένο εσωτερικά από στοές με ιωνικούς κίονες. Στην ιδιαίτερη αυτή αρχιτεκτονική διαμόρφωση με την περικλείστη αυλή οφείλεται πιθανότατα η ονομασία του ναού του Δία από τον ιστορικό Πολύβιο, ως *ιερά οίκια*. Η ιερά οίκια πλαισιώθηκε από νέα οικοδομήματα που ερμηνεύθηκαν ως ναοί της Διώνης (Θ), της Θέμιδος (Ζ), της Αφροδίτης (Λ) και του Ηρακλή (Α).

- 4ος αι. π.Χ. 4th c. BC
- Αρχές 3ου αι. π.Χ. Early 3rd c. BC
- Τέλος 3ου αι. π.Χ. Late 3rd c. BC
- Πρώιμοι ρωμαϊκοί χρόνοι Early Roman times
- Υστερορωμαϊκοί χρόνοι Late Roman times
- 5ος αι. μ.Χ. 5th c. AD
- 6ος αι. μ.Χ. 6th c. AD

- ΣΤ Στάδιο Stadium
- Ε2 Βουλευτήριο Bouleuterion
- Μ Κατοικία ιερών Priests' house
- Ο Πρυτανείο Prytaneion
- Η2 Νεότερες κατασκευές New constructions
- Λ Ναός Αφροδίτης Temple of Aphrodite
- Ζ Ναός Θέμιδος Temple of Themis
- Ε1 Μικρός ναός Διός Small temple of Zeus
- Θ Νεότερος ναός Διώνης Later temple of Dione
- Γ Αρχαιότερος ναός Διώνης Earliest temple of Dione
- Β Παλαιοχριστιανική βασιλική Early Christian basilica
- Α Ναός Ηρακλέους Temple of Hercules
- Κ Ανδρώο Terrace

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, τα οικοδομήματα αυτά αποτελούσαν «αναθήματα» πόλεων και στέγαζαν τα αφιερώματά τους προς τον Δία Νάιο. Την ίδια εποχή οικοδομήθηκαν το θέατρο, από τα μεγαλύτερα της αρχαιότητας με χωρητικότητα 17.000 θεατές, καθώς και τα δημόσια οικοδομήματα για τις πολιτικές δραστηριότητες, το βουλευτήριο και το πρυτανείο.

Την οριστική μορφή του απέκτησε το ιερό στο τέλος του 3ου αι. π.Χ. Με την επικράτηση του χριστιανισμού το ιερό παρήκμασε και στο τέλος του 4ου αιώνα έπαψε να λειτουργεί. Τον 5ο αιώνα επάνω στα ερείπια των ναών οικοδομήθηκε χριστιανικός ναός.

Στις ανασκαφές του ιερού του Δωδώνης βρέθηκαν περισσότερα από 2.500 χρηστήρια πινάκια, λεπτά μολύβδινα φύλλα όπου χαράσσονταν οι ερωτήσεις προς το μαντείο. Πολυάριθμα είναι επίσης τα αφιερώματα (αναθήματα) των προσκυνητών, κυρίως χάλκινα σκεύη και αγαλματίδια. Πολλά από τα ευρήματα των ανασκαφών εκτίθενται, σε ειδική αίθουσα, στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων.

The sanctuary of Dodona (modern Dodoni) lies in the middle of a narrow valley on the eastern slopes of Mt. Tomaros. It was dedicated to the worship of Zeus Dodonaios, and was a religious and political center for the peoples of Epirus. Excavations by K. Karapanos in 1875 and the Archaeological Society at Athens since 1920 have gradually revealed the sanctuary's buildings.

The cult

We do not know when the cult of Zeus, at the sanctuary of Dodona, began. A small Prehistoric settlement developed at the site beginning in the Bronze Age (3100-1100 BC). In the 8th c. BC, the sanctuary was widely known, as it was already mentioned in the Homeric epics. According to most scholars, before the worship of Zeus, a diety connected with nature and fertility, the "Great Goddess" or "Mother Earth", was worshipped there. The new cult of Zeus was merged with the older one. The Mother Earth was now called "Dione", from the name of her spouse, and the two formed the divine couple. Zeus was worshipped at Dodona as *Naios*;

according to the prevailing opinion, this was because he dwelt (*ἔβαιε*) in the roots of the oracular oak tree, the *fegos* (*φηγός*).

The architecture of the sanctuary

The sanctuary is built on the south-western slopes of a low hill and formed along three levels. The entrance to the sanctuary lies to the south, outlined by stoas. The main sanctuary with the temple of Zeus and the other cult buildings developed on a spacious terrace, on the slopes of the hill. To the west, the *bouleuterion*, *prytaneion*, theater, and stadium were built. To the north, the summit of the hill was enclosed by a citadel. A large enclosure surrounded the main sanctuary with its temples, *prytaneion* and *bouleuterion*. Inscribed pedestals bearing votive or honorary statues stood along the facades of the buildings and stoas. Outside the enclosure were the theater and stadium, which were connected with the *Naiia*, a celebration in honour of Zeus which included athletic, musical and dramatic contests.

Until the late 5th c. BC, the sanctuary of Dodona had an open form, and the cult centre was the prophetic oak tree (*φηγός*). Bronze tripod cauldrons surrounded the sacred tree. The priests of Zeus interpreted for mortals the deity's will from the rustling of the sacred oak's leaves, the sound of the water gushing round its roots, the flight of the doves that nested in its foliage, or the sound of the bronze cauldrons that surrounded it. In the early 4th c. BC, a small temple of Zeus (Ei) was built beside the sacred tree. Not long afterwards, Dione acquired her own temple (Γ).

In the early 3rd c. BC, the king of the Molossians Pyrrhus implemented an ambitious building program whose goal was to highlight and promote the sanctuary. An enclosure was added at the temple of Zeus, surrounded on the inside by stoas featuring Ionic columns. The name of the temple of Zeus is given by the historian Polybius as "Sacred House" (*ἱερὰ οἰκία*) most likely because of the buildings enclosed courtyard. It was flanked by new buildings that have been interpreted as temples of Dione (Θ), Themis (Ζ), Aphrodite (Α), and Hercules (Α). According to a number of scholars, these buildings were "votive offerings" by cities, which housed their dedications to Zeus Naios. During this

same era, the theater – one of the largest theaters of antiquity with a capacity of 17,000 – as well as the buildings for political activities, namely the *bouleuterion* and *prytaneion*, were also built.

The sanctuary assumed its final form in the late 3rd c. BC. When Christianity began to prevail, the sanctuary went into decline. A Christian church was built atop the ruins of the sanctuary's temples in the 5th c. AD.

More than 2,500 oracle tablets bearing inscribed questions for the oracle were found during excavation of the sanctuary. There were also a large number of objects, mainly bronze vessels and statuettes, that were votives (*ἀναθήματα*) offered by pilgrims. Many of the excavation finds are displayed in a special gallery in the Archaeological Museum of Ioannina.

ΔΩΔΩΝΗ

DODONA

ΙΩΑΝΝΙΝΑ / IOANNINA

i T: 26510 82287

ΚΕΙΜΕΝΑ: Γ. ΠΛΙΑΚΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΤΑΠ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΥ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ

TEXT: G. PLIAKOU
TRANSLATION: D. BROWN-KAZAZIS
GENERAL SUPERVISION: ARF, PUBLICATIONS
DEPARTMENT
LAYOUT: ΕΥ. ELEUTHERIADI

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
MONUMENTS AND MUSEUMS OF GREECE
e-Ticketing system

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Ministry of Culture and Sports

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
Archaeological Resources Fund

www.tap.gr